

PROBLEMI DEMOKRACIJE.

danes
Vprašanje o problemih moderne demokracije je/važno
~~zlasti~~ iz ~~dveh~~ razlogov. Prvič vidimo vsepovsod, kako stopa
stara demokratična, ali morda bolj točno parlamentarna ure-
ditev javnega, ~~zlasti~~ političnega življenja ~~vedno bolj~~ v
ozadje in se namesto nje bolj in bolj uveljavljajo različni
avtoritarni, predvsem fašistični režimi. Že samo to, značilno
dejstvo našega časa sili, da se vprašamo in pogledamo, kateri
so najvažnejši vzroki tega takozvanega za marsikoga
nepričakovanega razvoja. *Si boš misel in potelno pa si,*
da spoznamo resnično bistvo in najvažnejše pogoje prave demo-
kracije *izad tega, ker si,*
namreč mogoče, ~~in~~ sedanji tok pro-
tidemokratičnega razvoja zavreti in pripraviti pot do resnič-
nega uveljavljanja demokratičnih načel ~~v vsakdanjem~~ javnem
življenju. *Zakaj?* Kljub vsej krizi moderne demokracije, je *naivni*
vendar le jasno in očito, da se ljudje niso kočeno veljavno
odrekli pravici in volji, da bi sami sebe vladali in ~~si~~
bi svoje skupne zadeve sami upravljali.

~~Na vprašanje, kaj predvsem je krivo da~~
~~še se sprašujemo, v čem je glavni vzrok zasedi katerega~~

je moderna demokracija zašla v tako težko krizo, da ji mnogi prorokujejo končno propast, bi lahko kratko odgovorili: ^{Glavni vzrok je v tem, ker} ~~da~~ /

se moderna demokracija ni razvijala in izpopolnjevala, kakor
zahtevale nove, ^{nove} so ~~razvijala~~, politične, zlasti pa gospodarske in socialne

razmere modernega časa, ~~marveč~~ ^{preveč} krčevito ⁿⁱ držala
prvotnih demokratičnih ~~načel~~, ^{gesel} ~~in njihovih~~ ⁱⁿ ~~novan~~ ^{držala} ~~akcije~~, ki

šó ja ob veliki francoski revoluciji in po nji pripomogla do njenega zmagovitega pohoda; ni pa znala najti sodobnih, raz-

meram in potrebam ustrežajoče ~~misli~~ oblike za praktično
izvedbo osnovne demokratične misli, ki ~~je~~ ^{preveč} ~~za~~ ⁱⁿ ~~ljuds-~~ ^{preveč} ^{zlasti pa} ⁿⁱ ^{možna}

ke skupine ^{drugi} ~~in~~ ^{zadeve} ~~skupine~~ ^{kolikor} ~~same~~ ^{vlade} ~~in~~ ^{same} ~~svoje~~ ⁿⁱ ~~upravlja~~.

Prvotna oblika moderne demokracije, je kakor znano, zrasla iz odpora proti absolutizmu ~~to~~ ^{zlasti} ~~še~~ ^{proti} nevšečnim in največkrat tudi krivičnim vėzen srednjeveškega feudalizma in cehovstva. Proč z aboslutističnim nasiljem, proč

z nevoljništvom, tlačanstvom in gosposko nadvlado ter vmešavanjem v najbolj zasebne zadeve podložnikov; ~~pr~~^č s privilegiji višjih slojev, predvsem plemstva ⁱⁿ višje duhovščine; vsi državljani naj imajo enake pravice pred zakonom in oblastmi, vsi naj imajo enake dolžnosti: to so bile tiste osnovne misli, ki so ljudi vodile v njihovem revolucionarnem boju za nov, demokratični red.

Kratko bi lahko rekli; osnovna misel ~~demokratskega~~ demokratičnega gibanja moderne dobe je bila misel politične svobode in enakopravnosti vseh državljanov, misel ~~ta~~ je dobila ob veliki francoski revoluciji konkreten izraz v proglasitvi naravnih človeških pravic, ki so kot obče ali osnovne državljanske pravice prešle polagoma v ustave vseh demokratičnih držav. S tega vidika je bilo tudi povsem naravno in razumljivo, če se je praktična izvedba temeljnih demokratičnih načel v tej dobi izražala v obliki demokratičnega parlamentarizma, slonečega na splošni, enaki, direktni in tajni volilni pravici. Na ta način so namreč ~~izražali~~ ^{lahko vidimo} in v najpopolnejši

obliki sodelovali pri demokratični ureditvi javnega, političnega življenja. Neutajljivo dejstvo je tudi, da je demokratični parlament v tem pogledu, to se pravi kolikor je šlo za ureditev temeljnih političnih vprašanj, ~~na~~ domala povsod razmeroma dobro izpolnil svojo nalogo. Njegove težave in njegova nesposobnost so se pričele kazati šele pozneje, ko so ~~stapila~~ postala v javnem življenju boleča in pereča razna druga, zlasti gospodarska in socialna vprašanja ter so tirjala nujno in odločno rešitev. ~~Na se je namreč pokazalo~~ ^{in jure} da demokratični parlament, izvoljen na podlagi splošne in enake volnivne pravice, niti nima pravega smisla za taka vprašanja, niti jim ni kos, da bi jih mogel vsaj približno zadovoljivo obravnavati in reševati. Skratka občajni demokratični parlamentarizem je bil dober, ~~je~~ lahko ~~do~~ dobro izpolnil vsojo nalogo, dokler je šlo le za predstavnostvo političnega ljudstva in za urejanje in upravljanje njegovih ^{ke je poudaril} zadev. To, politično ljudstvo je namreč bilo v demokratični družbi res sestavljeno iz samih svobodnih, politično

enakih oziroma enakopravnih državljanov. Strukturi tega, ~~pa~~
 zgolj političnega ljudstva, ^{pa, tem} je demokratični parlament povsem
 ustrežal in ga je radi tega lahko dobro zastopal in njegove
 zadeve dobro upravljal.

V današnjih zamotanih gospodarskih in socialnih raz-
 merah, pa ~~takega~~ nekdanjega demokratičnega ljudstva, obstoje-
 čega iz zgolj svobodnih in enakopravnih državljanov, skoraj
 ne vidimo več. Živi sicer še vedno. Toda v javno življenje in
 njegove probleme posega razmeroma malo. Njegovo mesto ^{in njegovo vlogo} so v
 areni javnega življenja prevzeli pristaši različnih kulturnih
 oziroma vobče svetovnih naziranj, predvsem pa različne so-
 cialne skupine. n. pr. ^{halan} stanovi, /delavci, kmetje, obrtniki, trgov-
 ci, industrijsci, uradniki itd/ter ^{prolet} sloji /proletarci, kapitali-
 sti/. Ti tekmujejo med seboj, ti se borijo drug proti drugemu
 ter skušajo uveljaviti vsak svoje težnje in braniti svoje
 interese. Z drugimi besedami se to pravi aktualna, kulturna,
zlasti pa gospodarska in socialna ^{kolera} struktura modernega ljudstva

je bistveno drugačna, od tiste ki je odgovarjala ^{na ugi slovele demokracije in urelosti} prejšnjemu ~~demokratičnemu~~ ^{naši dobi.} pojmu ljudstva. Zato pa je tudi povsem naravno, da demokratični parlament, izvoljen na osnovi splošne in enake volivne pravice, ^{dan} danes ne more več dobro vršiti svoje naloge. Njegova napake je v tem, ker ni ~~parlamentu nareč~~ ni niti približno ne izraz realne in najbolj aktualne gospodarske in socialne strukture ljudstva. Zato tudi ne more biti v tem pogledu zvest tolmač ljudskih potreb, želja in zahtev.

V tej naravni in neizogibni neskladnosti demokratičnega parlamenta ~~in~~ ter aktualne gospodarske in socialne strukture ljudstva tiči jedro, prvi in glavni vzrok zla, ki je združeno z modernim parlamentarnim sostavom. Moderni demokratični parlament je zgolj politična ustanova, je organ političnega ljudstva. Odtod vsa njegova nesposobnost in nedelavnost v gospodarskih in socialno političnih zadevah.

Iz vsega tega ~~pa~~ je tudi že razvidno, v čem je pravo
 ali če hočemo parlamentarizem zašel,
 jedro ~~svobodenja~~ / bistvo krize, ki je vanjo demokratični ~~vašlax~~
 oziroma ~~inxxxizirana~~ v čem je rešitev problema o pravi resnični demo-

kraciji. ~~Prvo~~, kar lahko popopnoma nasplošno pribijemo in
 ugotovimo je, da te rešitve ne moremo iskati v odpravi kratko

in malo v odpravi dosedanjih demokratičnih ustamov, temveč

da gre vprav obratno za to, da bi se osnovna demokratična mi-
to je misel kar najpopolnejše samovlade,
sel razširila tudi na ostala področja javnega življenja,

da bi tudi tamkaj ustanovili primerne organe ljudskega za-
stopstva in ljudske uprave.

Katerokoli socialno gibanje si namreč ogledamo, pov-
 sod najdemo na čnu težnjo po osamosvojitvi, težnjo po tem, da
 bi se poedinci, in različne družabne skupine otresle tuje nad-
 vlade, da bi ^{gibi} postali zares svobodni in se lahko sami po svoje
vlada ~~in~~ upravlja. Moderna, politična demokracija, je pomenile
samo prvo stopnjo v tem razvoju k splošni, vsa področja javne-
ga življenja obsegajoči samovladi ali samoupravi. Lahko bi

tudi rekli: to, kar je bila v prvi polovici 19. stoletja ideja /politične/ demokracije, to postaja danes bolj in bolj ideja vsestranske samovlade ali samouprave. Demokratična misel torej nikakor ni zapisana smrti, marveč je njena bodočnost v tem da se bo dobila širšo, splošnejšo obliko ideje o kar najpopolnejši obči samovladi, ~~oziroma obči samoupravi.~~ *obči ali hočemo obči demokraciji.*

Kakor ~~se~~ vse to ~~praktično~~ zamisliti in izvesti, tega, kakšna naj bi bila ta obča samovlada ali če hočemo kar obča demokracija ne le na političnem področju marveč tudi na vseh ~~ostalih~~ področjih modernega javnega življenja, tega v enem kratkem predavanju ni mogoče ni približno ne očitati in določiti. Tu lahko podam le nekaj osnovnih misli, ~~na~~ *na* ~~podlagi katerih si bo lahko vsak samo bolj določno in konkretno~~ *smisla* ~~zamišljal~~ v kateri ~~smisli~~ *smisli* treba iskati praktično rešitev tega danes tako aktualnega in perežega vprašanja.

+++

~~Predvsem je jasno ter se tako rekoč samo po sobi razume, da~~

// Prudrom večja naj poudariti 92
~~z~~ da bi morali za vse ~~oblasti~~ ^{politično} ~~področja~~ javnega življenja stvoriti posebne demokratične, ali če hočemo samoupravne organe, ki bi ^{ve} važnejše zadeve tega področja ~~urejali~~ ^{samostojno} ~~in upravljali~~. To velja ^{posebno} za kulturno in gospodarsko področje in ^{tes} velja posebej tudi javne zadeve glavnih socialnih stanov, n. pr. kmetov, delavcev, obrtnikov, itd. Z drugimi besedami se to pravi: Poleg demokratične organizacije zgolj političnega življenja je za pravo občo demokracijo ali občo samovlado potrebna tudi še posebna kulturna, gospodarska in stanovska samovlada ali samouprava.

~~Sareča~~ ~~ja~~ ~~za~~ zares demokratično ali samovladno ureditev vseh teh področij javnega življenja ^{je potrebno} ~~potrebno~~, da vsako izmed njih na primeren način za to pripravimo in organiziramo. Prav posebno zamotano in kočljivo je ~~v tej zvezi~~ vprašanje primerne javno pravne gospodarske organizacije, ^{ki ji brez nje} ~~brez katere~~ resnična demokratizacija, ali če hočemo zares samovladna ureditev gospodarstva nemogoča. Pa tudi drugod ^{zlasti} ~~zlasti~~ na kulturnem in stanovskem področju si brez primerne organizacije zares

demokratske ureditve niti prav misliti ne moremo.

Gledajoč Tu seveda ne moremo o vsem tem podrobneje razpravljati. Edino glede demokracije ali samovlade gospodarske organizacije naj posebej omenim, da ~~morax~~ se mora opirati predvsem na vertikalno organizacijo glavnih gospodarskih panog, ~~pa sicer~~ ~~na samoupravni ureditvi posameznih večjih obratov in podjetij.~~ ~~pa na horizontalni organizaciji~~ ~~in poleg tega~~ ~~take organizacije glavnih gospodarskih panog v deželi in državi kot celoti pa je prav tako~~ ~~primerna~~ potrebno tudi primerno zastopstvo ali predstavništvo vsega gospodarstva v posamezni deželi in v državi kot celoti.

Šele smotrna zveza ~~obeh~~ ~~teh~~ ~~dveh~~ ~~organizatoričnih~~ ~~sistemov~~ take ^{gospodarske} dvojne organizacije ~~gospodarstva~~ po podjetjih in gospodarskih panogah na eni in pa po glavnih teritorialnih enotah na drugi strani omogoča zares demokratično oziroma samovladno ureditev vsega gospodarstva in ž nji združenih socialnih odnosov, v prvi vrsti meznega ali službenega razmerja.

++

Na osnovi tega

Na ta način bi torej nastale v družbi štiri vrste demokracij, štiri vrste demokratičnih ali samoupravnih organov: kulturni, gospodarski, stanovski in politični. Vsaka vrsta v glavnem samostojno urejala in upravljala ali skupina teh demokratičnih organov bi javne zadeve svojega področja, ~~ter~~ ^{ne} bi posegala na področje drugih ~~samovlad~~ samovlad ali samouprav.

Vendar ima ta delitev oziroma ločitev javne samovlade ali demokracije na štiri ločena področja predvsem le pomožen, tehničen značaj in pomen. Končno gre namreč vendarle za enotno dosledno ~~samxxx~~ demokratično ali samovladno uteditev vsega družabnega oziroma vsega javnega življenja v okviru posameznih držav in preko njihovih meja, ~~skratkaxgraxxaxemoix~~ ~~noxmajxvsejxčrtixdoslednoxsamxxxdemokratičnoxakixsamovladno~~

Posebno dokler govorimo o dosledno demokratični ali samovladni ureditvi vsega javnega življenja v okviru posameznih držav, ne moremo drugače, kakor da vse te, prvotno ločene samovladne organizacije povežemo v eno samo organično ali recimo

kar občestveno enoto. Nemogoče si je namreč misliti, da bi v državi vladal vsaj kolikoz toliko zadovoljiv red, ako bi bilo vsako izmed omenjenih štirih področij javnega življenja povsem samostojno, pa naj si bo še tako demokratično urejeno. Zakaj kljub vsej nujnosti opisane ločitve raznih vrst ~~zaxovidax~~ demokracije ali samovlade, je končno vendarle neizogibna in neutajna resnica, da tvori vse javno življenje v državi eno samo, praktično neločljivo in nedeljivo celoto.

Kdo bi si n.pr. upal kulturno in ~~prosvetno~~ prosvetno življenje popolnoma ločiti od gospodarstva, ko pa nam edinole gospodarstvo daje gmotna sredstva, brez katerih si obstoječih prosvetnih ustanov niti misliti ne bi mogli. Ali kdo bi mogel politično upravo v državi in komunah popolnoma oddeliti od gospodarstva in prosvete, ko pa je tako bistveno navezana na prvo in drugo. Isto velja o odvisnosti gospodarstva od kulturnega razvoja in napredka ter še prav posebno od politike. Prav tako si ~~tudi~~ različnih stanovskih samouprav ne moremo misliti vsako zase popolnoma ločeno in neodvisno od drugih stanov,

a zlasti ne od kulture, gospodarstva in politike. Z eno besedo: vse najrazličnejša vrste in oblike javnih samouprav so prav po svojem bistvu in po naravi stvari ozko med seboj povezane ter druga od druge odvisne. Zato jih moramo nujno in neizogibno vse na primeren način med seboj organično povezati. Samo tako bomo lahko upravičeno govorili o zares demokratični ali recimo kar občestveni ureditvi vsega javnega življenja.

Vprašanje, kako to izvesti seveda ni lahko. Tu naj omenim le toliko, da je očitvidno še najboljša rešitev tega problema ta, da ~~maxx~~ priznamo končno zares odločilno moč v najvažnejših zadevah vrhovnim organom politične samovlade, politične demokracije v državi in komunah. To se pravi kulturna gospodarska in stanovska samovlada ali demokracija naj bi se razvijala le v okviru določenih meja, postavljenih od vrhovnih organov pristojne politične demokracije. Skratka, najvišja oblast v državi in komunah, najbixbixbix mora biti še vedno politična oblast politična demokracija. Vse druge javne samouprave morajo biti tej ~~do~~ neke mere podrejene, tako

da s svojimi sklepi in ukrepi ne morejo ogražati obćih smer-
nih državne in komunalne politike.

Drugače tudi ne prav mogoče. Upoštevat^o je namreč
treba, da je smotrna državna in komunalna politika prav za
prav najvažnejši pogoj in tako rekoč osnova za uspešen razvoj
kulturnega, gospodarskega in tudi ~~stanovskega~~ življenja. Kaj
bi nam namreč koristila tudi najpopolnejša kulturna gospo-
darska in stanovska samovlada ali demokracija, ako pa bi bil
pri tem pravni red v državi in komunah stalno ogrožen, ako bi
živeli v stalni politični negotovosti, ker ne bi bilo nobene
oblasti, ki bi križajoče se interese in težnje različnih
samouprav spravljal^e v sklad ter jih tako uraynavale, sklad^o
da bi kar najbolj ustrezale ~~obćim~~ potrebam in zahtevam
obće blaginje.

Seveda bi bilo prav tako napačno in bi nasroto-
valo ~~pravi~~ ^{smislili} ideji obće demokracije, ako bi s priznanjem naj-
višje, končno odločujoče moči politični samovladi ali demokra-
ciji potienili vse ostale samouprave na povsem podrejeno stop-

pnjo., tako da bi služile k večemu le še kot posvetovalen organ politične oblasti v državi in komunah. Pravo rešitev moramo iskati nekje v sredi, ~~to~~ se pravi v tem, da bi ~~bila~~ kulturna, gospodarska in stanovska, samouprava dobila možnost ne le svetovati, temveč tudi do neke mere učinkovito vplivati na končno odločitev vrhovnih ~~in~~ zakonodanjih in upravnih organov politične ~~d~~ mokracije. V tej razširitvi in dopolnitvi prejšnj~~ih~~ ~~demokratičnih organov~~ zgolj politične ~~demokratične~~ je danes jedro problema o moderne demokraciji vobče.

Problemi demokracije.

V prvem predavanju o problemih demokracije sem pokazal, da je jedro ~~problema~~ ^{vprašanja} v tem, kako osnovno demokratično misel, to je misel ^{popolne} samovlade tako dosledno uveljaviti, da se bo vse, ne le politično, marveč tudi kulturno, gospodarsko in stanovsko življenje po nji uravnalo in organiziralo. Skratka, gre za čim popolnejšo samovlado ^{vobče} ~~posameznih~~ ljudi/kakor zlasti tudi vseh važnejših družabnih skupin, n. pr. jezikočnih oziroma narodnostnih, gospodarskih, stanovskih in teritorialnih enot, ^{posameznih} ~~kakršne so~~ zlasti občina, okraj in dežela. Prav zato smo tudi rekli, da mora v dosledno samovladni ali dosledno demokratični državi nastati toliko vrst samvlade ali samouprave, kolikor je ločimo različnih važnih področij javnega življenja.

Dosledna izvedba samovladnega načela v javnem življenju pa ima/še druge ~~zanemljive~~ ^{zanimive} važne in zanimive posledice, ki dosedaj ~~še~~ nismo o njih govorili. Danes hočem najprej opozoriti na razliko med običajnim demokratičnim pa dosledno

samovladno zamislijo volitev v različne ljudske zastope.

Demokratska ideologija je, kakor vemo, priznavala vsem državljanom enako pravico, da so si neposredno volili zastopnike v demokratske parlamentarne ~~zbornice~~ zbornice. To je veljalo najprej za državni parlament, pozneje pa tudi za komunalne, npr. deželne in občinske zборе.

Samovladno načelo oziroma dosledno ~~demokratska~~ demokratska organizacija ljudskega zastopstva, pa se od tega razlikuje kar v dvojnem pogleau.

Najprej mora dobiti vsak poedinec besedo oziroma glas ne le kor državljan, deželan, občan, temveč tudi kot kmet delavec, obrtnik, uradnik itd in še morda po svoji narodni

3/5

Toda to načelo ne velja samo glede poedincev, temveč prav tako tudi za vse najrazličnejše družabne skupine. Tudi te morajo ~~biti~~ priti v organizaciji višjih oziroma širših ~~stanovskih~~ ^{skupin} ~~enot~~ upravnih oziroma samoupravnih enot primerno do besede in vpliva. V ~~dosledno~~ ^{dosledno} samovladni, dosledno demokratični organizaciji poedinih gospodarskih panog n.pr. morajo biti primerno zastopana posamezna velika industrijska podjetja vsako zase kot posebna gospodarska enota. Prav tako si zares samovladne, dosledno demokratične organizacije vsega gospodarstva v deželi in državi ne moremo drugače misliti, kakor da do v deželnem in državnem gospodarskem zboru primerno zastopane poedine važnejše gospodarske panoge, poleg njih pa zlasti še ~~stanovske~~ ustrezajoče stanovske zbornice in ~~stanovske~~ recimo se konsumno združništve.

Podobno morajo biti ob taki ~~uredi~~ dosledno demokratični ureditvi vsega javnega življenja posamezne dežele, ki predstavljajo izrazito gospodarske in zlasti še kulturno ali celo narodnostno enoto v državi /n.pr. pri nas Slovenija/
tudi ~~kot enota zastopane v državnem gospodarskem zboru~~ enote zastopane v državnem gospodarskem zboru.

Naravna posledica vsega tega pa se nujno kaže tudi v sestavi oziroma organizaciji dosledno samovladnega ali doslednega pravega zares demokratičnega ljudskega zastopstva v državi in komunah. V enem prejšnjih predavanj smo ugotovili da je običajna demokratična država kolikor mogoče enotno in centralistično urejena. Iz našega osnovnega načela pa sledi da nekakega obče veljavnega ideala dosledno samovladne državne organizacije sploh ni in ga niti ne more biti. Vsaka država se mora tudi v političnem pogledu urediti po svojih domačih razmerah in okoliščinah, ne pa morda kar preprosto po kakem tujem vzledu.

Po tem načelu so lahko enotno urejene samo države, kjer so vse teritorialne, narodnostne, verske in sploh kulturne pa zlasti tudi gospodarske razmere vsaj kolikor toliko enake. V državah pa, kjer vlada v teh pogledih velika pestrost, mora biti tudi vsa politična organizacija in ureditev temu prilagojena in zato tudi primerno raznolika.

Praktično se to pravi: V politično enotnih državah je najnaravnejša in samovladnemu načelu najbolj ustrezajoča oblika ljudskega predstavništva zastopstva vse državno narodno predstavništvo, državni politični parlament, izvoljen neposredne na osnovi splošne in enake volivne pravice vseh državljanov. V politično neenotnih državah pa se mora na ta način izvoljenim narodnim predstavnikom pridružiti še primerno zastopstvo posameznih dežel. Kolikor bolj neenotna je država, toliko bolj morajo v državnem parlamentu prevladovati zastopniki dežel in obratno.

Vprašanje, ali naj bosta v tem primeru dve ločeni zbornici, ena, neposredno voljena, in druga, ^{sestavljena} ~~sastavljena~~ iz delegatov poedinih dežel oziroma deželnih zborov, je postranskega pomena. Na splno bi lahko rekli da ni za tako delitev državnega parlamenta nikakega globalnega razloga razen v tako zvanih zveznih državah. Tu je namreč časih stvarno potrebno, da se važnejše stvari sklepajo na ta način, da glasuje zanje večina zastopnikov vsake dežele, drugače predlog ni sprejet.

6/a

V vseh drugih primerih pa, kjer samostojnost posameznih de-
žela nsproti državi ne sega tako daleč, je taka delitev
državnega parlamenta v samovladnem zares demokratičnem sosta-
vu vsega javnega življenja nepotrebna ali vsaj nebitvena.

533/4

Z vsem tem pa vprašanja o dosledno samovladni orga-
nizaciji ljudskega zastopstva še nismo dovolj osvetlili. Prav
posebno važno je v tej zvezi vprašanje, kako naj ~~bo~~ bodo
kulturna, gospodarska in stanovska ljudska zastopstva pri
zakonodajnem in tudi pri upravnem delu zares učinkovito ude-
ležena. *Prav tako je to pa... Pri... in... in...*

539/40

Pauline de M.

Problemi demokracije.

II.

Zadnjič sem očrtal ^{moderne} problematiko/demokracije v najbolj splošnih obrisih. ~~in~~ ^{ku} pokazal, da v resnici ne gre za nič drugega, kot za to, ~~na~~ ^{na}'bi se osnovna demokratična misel, to je misel kar najpopolnejše samovlade razširila ~~tudi~~ na vsa področja javnega življenja. ~~Poleg politične~~ ^{Druge} ~~Z drugimi besedami~~ se ~~to~~ pravi: Poleg politične demokracije treba zasnovati in uresničiti tudi primerno kulturno, gospodarsko in stanovsko demokracijo ali samovlado. Še ~~le~~ ^{le} potem, ko se bo demokratična ideja uveljavila na vseh važnejših področjih javnega življenja in bodo vse ~~te~~ vrste demokratičnih organov ^{obstajale} ~~prazne~~ med seboj povezane v enotno demokratično vodstvo in upravo vsega javnega življenja, bomo lahko govorili o pravi ⁿⁱ popolni demokraciji.

^{prer. pojmovane}
Iz dejstva, da pomeni ~~popolna~~ demokracija v svojem jedru občo in popolno samovlado ali samoupravo ljudi in različnih ljudskih skupin ~~na v vseh panogah javnega življenja~~

pa sledi tudi že, da bi se ~~razvijala~~ v dosledno demokratični družbi ali državi vse javno življenje ^{v marsičem,} bistveno drugače organiziralo, kot smo bili ^{dosedaj običajni,} vajeni v ~~tako~~ zvanih demokratičnih oziroma parlamentarnih državah. Pravilno, dosledno demokratično pojmovanje ^{ter njenega odnosa do ožjih upravnih enot,} ~~pojma~~ družbe in države ^{je} namreč povsem drugačno od običajne demokratične zamisli o tem.

Kakor znano, je bila demokratična država ^{katarskega iz} zgolj ~~vsega~~ svobodnih in enakopravnih državljanov, ki so potom družbene pogodbe ^{kontrakt social} prenesli vse svoje politične pravice na suvereni ^{državi narod ali državo} ~~državi~~. ^{Po tem} ~~Štrelke, po de-~~ ^{bilg} ~~demokratičnem~~ pojmovanju je država primarna politična ustanova ljudskega ^{sožitja,} ustanova, ki ji vprav radi njene primarnosti pristoji od vsega začetka vsa zakonodajna, upravna in sodna oblast na njenem ozemlju. Razne druge "nižje" upravne enote, n. pr. dežele, okraji, in občine, ^{so} ~~niso~~ ~~po tem pojmovanju~~ ^{še} prav za prav ^{še} produkt države, to se pravi da jih ^{še} država ustanovila ter imajo samo toliko oblasti, kolikor so je prejele od nje, edinega nosilca vsega imperija.

~~Kot sem pokazal v št. 1. knjige dela, je nov državni ust.~~

Vse drugače pa je, ako gledamo na državo in njeno raz-

merje do komun brez izumetničenih in neresničnih osnov običajne demokratične ideologije, držeč se edinole pravega ~~načela~~, običaj demokratičnega ali še bolj točno samovladnega načela, ki priznava državi, a tudi vsem drugim, ožjim upravnim enotam toliko veljave in pravic, jim jih gre po njihovi naravni družabni važnosti in pomenu. Zmota je namreč misliti, kakor, da je država zgodovinsko ali celo sociološko pred različnimi drugimi "nižjimi" upravnimi enotami, n. pr. pred deželo ali celo pred občino in da je torej njena uprava in njena oblast prvotnejša od deželna ali občinske uprave in oblasti.

Občine in v večjih državah tudi razne druge vnesne upravne korporacije, n. pr. dežele, okrožja, ⁱⁿ okrajji so prav ~~Kot sem opozoril v št. N. knjige dela, je nov. d. r.~~

Str. 498

Iz tega sociološko edino pravilnega temeljnega poj-
 movanja države in njenega odnosa do različnih ožjih upravnih
 enot pa sledijo tudi že nekatere značilne razlike med obi-
 parlamentarno *demokracijo*
 čajno ~~demokracijo~~ pa zares dosledno samovladno, ~~ali~~ če hočemo
 popolnoma demokratično ali recimo kar zares ljudsko državo.

in uvrščanje
 Prva ~~taka~~ razlika ~~ali posebnost~~ je, da je po taken,
dosledno demokratičnem ali samovladnem pojmovanju vsa, držav-
na in lokalna uprava v resnici prava samouprava.

St 499

R
30/1/24

Problemi demokracije

III

Zadnjič smo govorili o odnosu demokratične države do tako zvanih samouprav. Našli smo, da ne leži težišče problema v tem, koliko in kakšnih zadev naj bi država odstopila samoupravi, marveč gre za to, kako storiti, da se bodo vse take zadeve, ki nimajo zgolj širšega, n.pr. državnega ali deželnega, niti zgolj ožjega, lokalnega značaja tako upravljale, kako zahtevajo posebne lokalne koristi hkrati pa širši posebej deželni in zlasti še državni interesi. Samo tedaj, če bomo to dosegli, smo rekli, bomo problem javne uprave dobro rešili.

Danes hočemo ^{ponovno} ~~najprej~~ ~~kratko~~ opozoriti še na eno bistveno potezo take, dosledno ~~demokratične~~ ~~maxxi~~ samovladne ali dosledno demokratične, zares ljudske države, kot smo o nji zadnjič govorili. Ta bistvena poteza, ta posebnost dosledno demokratične, zares ljudske države je, da je nujno decentralistično urejena.

Problemi demokracije 193 - Wassington II 103.

O tem sem javno razpravljaj že leta 1932, ko je bilo vprašanje tako zvanih banovinskih samouprav pri nas posebno aktualno. Takrat sem pokazal, da je vse govorjenje o decentralizaciji naše javne uprave jalovo, dokler ne bodo lokalni, ~~xxxx~~ posebej tudi banovinski samoupravni organi imeli opore in zaslombe v voljenem ljudskem zastostvu, kateremu morajo za svoje delo tudi odgovarjati.

Kako resnično je to ^{dokazuje najlepše ušoda našega} ~~zavjema najlažja prikazalo xoxjix~~ ^{zakona o} bilx3, oktobra x1929 xizdan xx zakon nazivu in razdelitvi kraljevine na upravna področja. Ko je bil dne 3. oktobra 1929 ta zakon izdan, se je zdelo, da je upravnemu centralizmu v naši državi odklenkalo in da je nastopila doba široke in izdatne upravne decentralizacije. V tem zakonu je ~~je~~ bil namreč delokrog bana dosti široko odmerjen - in kar je glavna ^{dane mu} ~~bana~~ je bila dana pravica dokončno odločati v vseh predmetih njegove pristojnosti. /§ 6/

Toda določbe zakona ~~o pristojnosti~~ od 3. oktobra 1929

~~banov.~~
 O pristojnosti ~~bana~~ so pomenile le trenuten izliv dobre volje. Tako je se namreč pojavile vplivne sile, ki imajo velik interes na tem, da je centrali pridržanih, kolikor mogoče mnogo upravnih poslov. Najmočnejši stebri centralne birokracije so se namreč čutili ogrožene in omajane, pa so napeli vse sile, da bi napovedano decentralizacijo javne uprave preprečili. Tako je že zakon o banski upravi od 7. novembra istega leta skrčil in omejil pristojnost bana. ^{4a} tem prvim korakom pa so sledili naglo še drugi, izdatnejši. V vseh zakonih upravnega značaja, ki so bili izdani po tem terminu, se namreč kaže neprikrita težnja, pridržati čim več zadev ministrstvom. V tem pogledu so različna ministrstva kar tekmovala med seboj. Vrhunec pa je ta val centralizacije dosegel, ~~ko je takratni predsednik vlade pokojni dr. Milan Siskić sam ugotovil,~~ ⁵ zakonu o občem upravnem postopku, ~~ko~~ ^k je odvzeta banu pravica dokončnega odločanja celo v stvareh, ki so sicer še ostale v njegovi kompetenci.

Ta razvoj pri nas je zelo značilen in sila poučen.

Kaže namreč da je problem upravne decentralizacije mnogo bolj zamotan in težak, kot se utegne zdeti na prvi pogled. ^{Zlasti je iz tega razvidno, kako bi se} ~~Kakor bi~~ ^{relo} ~~se~~ ~~motil~~, kdor bi misli, da ni treba nič drugega, kot s primernimi zakonskimi ukrepi ~~razširiti~~ ^{primerno} kompetence lokalnih organov, pa bo vse dobro. Ne, tu ne gre toliko za konkretno zakonodajo in tudi ne za voljo in namene vsakokratne vlade, kot za moč in veljavo centralne birokracije. Ta je namreč v upravnih zadevah navadno močnejša od vlade, in zakonov. Posebno kadar se vlade naglo menjavajo, so ~~vodilni~~ tisti ki dejansko vodijo vso upravo ter imajo odločilen vpliv na zakonodajo in njeno izvajanje, ^{z enim ali drugimi imenoma vrste} vodilni uradniki po ministrstvih. ~~Pa tudi sicer je največkrat tako,~~ da se najmanj štiri petine vseh upravnih zadev v ministrstvih rešuje tako, kakor hoče/njihova vodilna birokracija, ~~vse~~ le v zadnji petini odloča končno res minister, pa še to največkrat ke, kolikor gre za političari značaj posameznih zadev.

Vse to pomeni da je treba pri ~~vseh~~ poskusih, ki merijo

na to, da se državna uprava ~~izdatno~~ skladno z osnovnimi načeli prave demokracije zares izdatno decentralizira, računati bolj kot z voljo vlad, s težnjami in močjo centralne birokracije.

Posebno v državi, kjer še ni ustaljenega ~~pravnekekekekeke~~ upravnega reda, marveč se ta red in sistem šele ustvarja, skoraj ne more biti drugače. V takih okoliščinah ~~pa~~ je ena glavnih skrbi vodilnih uradnikov ~~of~~ centrali, kako bi pritegnili nase čim več poslov. Vsak referent, posebno če je res zavzet za svoj referat, misli, kako bi ga razširil in mu pridobil več veljave. Ker pa v ministrstvih ^{vamih} vsak budno pazi ~~na~~ ter se krščitvito brani, da bi mu kdo kaj odvzel, se da to še najlažje doseči, na ta način, da se pridržijo za ministrstva ~~in~~ tudi take zadeve, ki bi jih v podrejenih instancah lahko prav tako dobro ali pa še bolje reševali. Za tako povečanje pristojnosti in moči ministrstva je navadno tudi minister dovzeten; odpor nižjih podrejenih instanc pa se da z njegovo pomočjo tudi lahko zlomiti.

Tako kaže že naravna dinamika upravnega življenja, da

je jedro problema v tem, kako premoč centralne birokracije
na nižjimi oziroma ožjimi upravnimi instancami primerno,
zmanjšati in jo spraviti v prave meje. To pa je, ^{zopet} mogoče samo
na ta način, sko dobe vodilni organi lokalnih upravnih instanc
v voljenem ljudskem zastopstvu primerno ~~zastopstvu~~ oporo in
zaslombo, ^{sko dobe ne bomo} ~~dejti morajo~~ hrbtnico, ki jim ~~be~~ brani, da, ^{li} se
~~se~~ brez primernega odpora ~~rodali~~ vsaki centralistični težnji.

Naj povem to kar konkretno: Ako hočemo, da se bo na-
ša javna uprava, skladno z osnovnim ~~demokracijskim~~ ^{demokracijskim} to se pravi
~~dosledno~~ ^{ki tem jih vsotil v pravih predavajih} demokratičnim načelom, zares učinkovito ~~decentralizirano~~
^{decentralizirano} ~~decentralizirala~~ in bo tudi ostala trajno decentralizirana tedaj
je prvi in najvažnejši pogoj za to, da ^{ozi banke uprave} ~~do~~ dobe ~~zani~~ ^{zani} zaslombo
od spodaj, da postanejo hkrati, ko vodijo državne posle v
banovini, tudi organ banovinske skupščine ali banovinskega
sveta. Samo na ta način bo ~~ta~~ organizacija uprave, ki ji ban
načeluje, zares samoupravna ali recimo kar zares demokratična.
Hkrati pa se bo ban kot predstojnik in ~~erx~~ vrhovni organ te
samouprave lahko uspešno branil pred premočjo centralnih

organov, bo lahko uspešno branil svoje kompetence. Nemogoče pa je, da bi to storil, dokler je samo organ vlade, ki jo mora poslušati ter izpolnjevati njene ukaze - ne toliko ker predpisuje to zakon, marveč preprosto radi tega ker drugače ne more ostati na svojem mestu. Šele moč, ki bi jo ~~banovini~~ ^{okrajni} predstojnik~~u~~ banske uprave črpala iz zaupanja ljudskih zastopnikov v banovini, bi ~~jo~~ usposobila za to, da bo lahko branil in ohranil pravice in kompetence, ki mu jih zakon daje, oziroma ki bi mu jih ~~zakon~~ moral dajati. Samo kot organ ~~neke uprave~~, ^{ki bo v mo-} samovladnem, ali recimo kar ^{na} demokratičnem načelu ~~banovine~~ ^{vzr. us} banske uprave, oziroma ~~banovine~~ ^{okrajne uprave v banovini} ~~more~~ ^{postati} več kot na višji organ ministrstev. ~~z~~ eno besedo: brez prave do- sledno izvedene samouprave, oziroma brez prave lokalne demo- kracije sploh ne more biti govora o zares izdatni in traj- ni decentralizaciji ^{same} ~~okrajne~~ uprave. To velja v razmerju banovine do države in velja prav tako v odnosu banovine do okraja in okrajne uprave do banovine.

P

R 14 / XII 32